

**ДЕПУТАТСЬКИЙ ЗВІТ
АЛЛИ АНДРІЙВНИ СТОЯНОВОЇ
ДЕПУТАТА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ VIII СКЛИКАННЯ
ЗА 2025 РІК**

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Депутатський мандат — довіра, надана людьми у складний для країни час. Кожне рішення, кожне голосування, кожна ініціатива мають прямий вплив на життя громад, розвиток регіону та стійкість Одещини. Звіт перед виборцями — обов'язок відкрито говорити про зроблене, про труднощі, про результати й про відповідальність за взяті на себе зобов'язання. Саме прозорість, чесний діалог та реальні дії формують підґрунтя для подальшої спільної роботи заради людей і майбутнього регіону.

Депутатський округ — Ізмаїльський район Одеської області.

Фракція — «Довіряй ділам».

Членство в комісії — Постійна комісія Одеської обласної ради з питань бюджету, фінансово-економічної політики та банківської діяльності.

Членство в депутатських групах — Голова депутатської групи “Аграрна Одещина”.

Період звітування — 2025 рік.

Формат звіту — Письмовий та публічний.

Упродовж звітного періоду проведено зустрічі з мешканцями Ізмаїльського району, під час яких підбито підсумки депутатської діяльності за 2025 рік, обговорено проблемні питання громад та окреслено подальші пріоритети роботи.

Адреса приймальні та часи прийому:

м.Ізмаїл, пр. Миру, 22, оф. 35.

Дні прийому: **Перший та третій Понеділок місяця, з 10:00 до 14:00.**

2. УЧАСТЬ У РОБОТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ VIII СКЛИКАННЯ

Упродовж 2025 року брала участь у роботі Одеської обласної ради, долучившись до трьох із чотирьох чергових сесій, що становить **75% участі у пленарних засіданнях** протягом звітного періоду. Під час пленарних засідань участь у голосуваннях формувалася з чітким усвідомленням відповідальності за кожне ухвалене рішення та його наслідки для громад Одещини. Ключовими акцентами під час голосувань для мене залишалися захист національних інтересів і державного суверенітету України, підтримка єдності країни в умовах війни, збереження стратегічно важливих для регіону освітніх і інфраструктурних об'єктів, недопущення рішень, здатних послабити соціальну або економічну стабільність області.

Принциповою позицією під час розгляду питань порядку денного була підтримка соціально орієнтованих рішень, спрямованих на допомогу військовослужбовцям, ветеранам, внутрішньо переміщеним особам та громадянам, які опинилися у складних життєвих обставинах. Окрему увагу приділено збереженню комунального майна та недопущенню його безсистемного відчуження, передачі об'єктів у власність громад для посилення їхньої спроможності, а також ухваленню рішень, що забезпечують прозорі та зрозумілі правила управління спільною власністю територіальних громад.

Важливим напрямом депутатської роботи під час голосувань стала підтримка програмних документів розвитку області, зокрема соціально-економічних, які формують підґрунтя для стабільного функціонування медицини, освіти, аграрного сектору, транспортної та соціальної інфраструктури. Під час ухвалення рішень принциповим залишався підхід, за якого першочергове значення мали інтереси територіальних громад, довгострокова перспектива розвитку регіону та реальна користь для людей, а не ситуативні політичні рішення.

У роботі Постійної комісії з питань бюджету, фінансово-економічної політики та банківської діяльності брала участь **75%** засіданнях протягом звітного періоду. Кожен проєкт рішення

розглядався з позиції обґрунтованості і впливу на розвиток громад. Пріоритет надавався рішенням, які забезпечують баланс між соціальною підтримкою, економічною доцільністю та стратегічними цілями розвитку Одещини. Такий підхід дозволяв ухвалювати виважені, відповідальні рішення, спрямовані на зміцнення регіону та підвищення якості життя його мешканців.

З метою забезпечення відкритості та прозорості депутатської діяльності на власній офіційній сторінці в соціальній мережі здійснювалося системне інформування мешканців округу та області про хід пленарних засідань, розгляд ключових питань і ухвалені рішення Одеської обласної ради. Перелік відповідних інформаційних публікацій додається до звіту.

№	Публікація	Посилання
1	РАЗОМ ДО ПЕРЕМ ОГИ: ВАЖЛИ ВІ РІШЕН НЯ ОДЕСЬК ОЇ ОБЛАС НОЇ РАДИ НА 26-й СЕСІЇ	https://www.facebook.com/allastoyanovaizm/posts/pfbid0eiJ6eDohcd65MkjcZ6V2LWZsV5pPVYKv34G3ao9jCHrJSPQyK38GtYBmPojYsA511
2	ОДЕСЬК А ОБЛАС НА РАДА ПРОВЕ ЛА ЧЕРГОВ У СЕСІЮ	https://www.facebook.com/allastoyanovaizm/posts/pfbid02zShx9X8kj65BXqFEq6yoSyz1qZxsuPZ2NBxG84aKzCL5bTtgm8qByFtUQxrpz2vkl
3	СИЛА РІШЕНЬ	https://www.facebook.com/allastoyanovaizm/posts/pfbid0aXQqrFdq5gpyFrYVTx18rohNa8BGr66eLD9SguivBjqe8NaxuGPceroK5apc9gzFl

3. НОРМОТВОРЧА ТА ІНІЦІАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Упродовж звітного 2025 року активно долучалася до нормотворчого процесу, зокрема до аналізу, опрацювання та підтримки проектів рішень, що стосуються стратегічних напрямів розвитку регіону — економіки, аграрного сектору, соціальної сфери й екологічної безпеки. Кожен документ, що розглядався, проходив ретельну експертну оцінку з урахуванням інтересів громад, перспектив розвитку територій та реальних викликів, з якими стикається Одещина сьогодні.

Особливо важливою у цьому контексті стала власна ініціатива у формі депутатського запиту, направленою 25 червня 2025 року до Кабінету Міністрів України, щодо критичного стану озера Катлабуг. Аналітичний запит містив аргументовану інформацію про деградацію водного об'єкта, загрозу здоров'ю мешканців та негативний вплив на аграрні й водні ресурси регіону, ґрунтуючись на даних громадського та професійного моніторингу екологічної ситуації в південних громадах.

Результатом реагування центральних органів влади стало **посилення уваги до проблеми екологічної безпеки лиману**, у тому числі через ініціювання комплексної оцінки стану водного об'єкта, узгодження плану моніторингу якості води, ґрунтів та прилеглих територій, а також включення питання до відповідних програм фінансування природоохоронних заходів. 26 вересня 2025 року на центральному рівні було прийнято рішення про примусове наповнення озера Катлабуг, що є доказом того, що депутатський запит мав **реальні наслідки для громад Ізмаїльського району (Катлабузьської, Саф'янівської).**

Як голова депутатської групи "АГРАРНА ОДЕЩИНА" в Одеській обласній раді на виконання Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», постанов Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного та соціального розвитку та складання проєктів Бюджетної декларації і державного бюджету», від 06.08.2025 № 946 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2026-2028 роки» та відповідно до пріоритетів, визначених у стратегічних документах Уряду та основних напрямів розвитку, визначених у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року та з урахуванням положень Плану перемоги України, представленого Президентом України 16 жовтня 2024 року **прийнято участь у розробці та затвердженні відповідних рішень** Одеської обласної ради щодо Стратегії відновлення та розвитку Одеської області та Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2026 рік.

Закладено такі стратегічно важливі аспекти:

1. Візія розвитку Одеської області.
2. Трансформація економіки регіону.
3. Підвищення якості життя населення.
4. Ресурсне забезпечення відновлення та розвитку територій.
5. Цілі та завдання розвитку Одеської області в контексті Євроінтеграції.

Проекти та ініціативи в цифрах:

Промисловий комплекс: На 01 жовтня 2025 року в Одеській області створено сім індустріальних парків (в реєстрі маємо п'ять), на території яких передбачено розвиток різних видів діяльності, зокрема: переробна промисловість та виробництво харчових продуктів, легка промисловість, машинобудування, транспортно-логістична діяльність, розвиток альтернативних джерел енергії тощо. На різних стадіях створення перебуває ще шість індустріальних парків, які були ініційовані територіальними громадами області, зокрема Одеською («Одеський інноваційний парк», ІП «Куліндорово»), Болградською («Болград Індастрі») та Арцизькою (ІП «Арциз») міськими радами, Визирською сільською (ІП «Визир») та Катлабузькою селищною (Агротехнопарк «Буджак») радами.

Реалізація зазначених проєктів дозволить залучити інвестиції, підвищити ефективність виробництв за рахунок впровадження нових технологій, сприятиме створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя населення, призведе до збільшення податкових надходжень до державного та місцевого бюджетів.

Державна підтримка:

У розвиток малого та середнього бізнесу Одеської області за програмою «єРобота» залучено 491,3 млн грн, гранти одержали 1182 заявника:

- 21 підприємство переробної галузі на загальну суму 113,0 млн грн;
- 1140 учасників отримали мікрогранти за програмою «Власна справа» на загальну суму 285,6 млн грн, з них 75 осіб отримали гранти в рамках програми з підтримки ветеранів та членів їх сімей на загальну суму 36,1 млн грн, що допомогло їм адаптуватися до мирного життя через підприємницьку діяльність.
- 8 підприємств тепличного господарства отримали підтримку на суму 51 млн грн;

- 13 підприємців одержали гранти на розвиток садівництва на загальну суму 41,7 млн грн.

Доволі затребуваною бізнесом є державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», в Одеській області в рамках цієї програми укладено 7 852 кредитних договори на суму 28,8 млрд. грн (це 4 показник серед регіонів країни). Додатковим стимулом для розвитку бізнесу є участь у Програмі національного кешбеку, яка надає змогу покупцям отримувати повернення частини витрачених коштів за придбані українські товари. На сьогодні вже 91 регіональний виробник та 2012 магазинів (6-ий показник серед регіонів країни) приєдналися до проекту «Національний кешбек». Споживачі, які придбали вітчизняні товари, можуть використовувати отримані кошти для оплати різних послуг, зокрема у сфері медицини, спорту, комунальних платежів тощо.

Агропромисловий комплекс Одещини:

Агропромисловий комплекс сьогодні має важливе значення як для задоволення внутрішніх потреб, так і для забезпечення експортних зобов'язань (операцій). За статистичними даними темп зростання валової продукції сільського господарства у 2025 році порівняно з аналогічним періодом минулого року становив 97,9 % (47 862,2 млн грн).

Рослинництво.

В області зібрано:

– зернових 3,8 млн т.

Урожайність зернових становить 33,6 ц/га.

– соняшнику 350,8 тис. т.

Урожайність соняшнику становить 12,1 %.

Сільгоспідприємствами області зібрано овочів 101,0 тис. т, що більше, ніж торік на 45,2 %;

Одним з пріоритетних напрямів є *розвиток овочівництва та садівництва* для створення та ефективного функціонування переробних плодово-овочевих підприємств. Для цього в регіоні є родючі землі, однак необхідно реконструювати та модернізувати меліоративні зрошувальні системи.

Придунайські озера.

Проблематикою для Одеського регіону є постійне розширення струмененаправляючої дамби біля мису Ізмаїльський Чатал. Це призводить до зменшення в Кілійському руслі об'єму води. Відтак, потребує вирішення питання наповнюваності водою гирл Кислицьке та Степове.

Відновлення зрошення.

Модернізація та реконструкція меліоративних систем. В області налічується 226,9 тис. га зрошуваних земель, з яких на даний час зрошуються лише 40 тис. га. З метою відновлення зрошувальних систем та збільшення площ поливу на Одещині, виготовлено та погоджено проектно-кошторисну документацію з відновлення та реконструкції 12 державних меліоративних об'єктів «Реконструкції Нижньо-Дністровської зрошувальної системи» Одеської області. На даний час, за рахунок обласного бюджету реалізовано 3 інвестиційні проекти з реконструкції та відновлення зрошувальних систем, а саме: Ізмаїльської, Ташбунарської та Нагірнянської. На зазначені цілі з обласного бюджету виділено 106 млн грн. За рахунок грантових коштів від італійських партнерів на реконструкцію систем зрошення планується залучення 6,1 млн євро. Ці кошти підуть на оновлення систем іригації в регіоні, що має ключове значення на тлі кліматичних змін і посух, а також для продовольчої безпеки країни.

Транспортна інфраструктура та морегосподарський комплекс:

Попри складні часи, морські порти Одеської області продовжують стабільно працювати та залишаються стратегічно важливими для економіки України. Вони забезпечують експорт критично важливих товарів і підтримують міжнародні торговельні зв'язки. За 9 місяців 2025 року вантажопереробка в морських портах Одеської області склала 61,2 млн т. Український морський коридор стабільно функціонує вже понад два роки, що забезпечує безперервність

міжнародної торгівлі та підтримку продовольчої безпеки. За цей період через нього транспортовано 147,5 млн т вантажів, з яких 89,3 млн т становлять зернові культури. З початку роботи коридору його можливостями скористалися 5789 суден, які доставили українську продукцію до більш ніж 50 країн Європи, Азії та Африки. Поступово розширюється номенклатура вантажів, крім зерна та продуктів харчування відновлено вантажообіг металопродукції, добрива, руди, тощо, що також позитивно впливає на економіку країни, у тому числі шляхом відновлення роботи підприємств металургічної та сільськогосподарської галузі. За 9 місяців 2025 року перевезено 9,6 млн пасажирів (98,0%). Затверджено Програму відновлення руху приміського електропоїзда Одеса – Чорноморськ на 2025-2026 роки. Для її реалізації в обласному бюджеті передбачено 1 722 600 грн. Отримано технічні та містобудівні умови для будівництва високої пасажирської платформи на станції Чорноморськ-Порт. У Державному підприємстві «Морський торговельний порт «Чорноморськ» Міністерство розвитку громад та територій України спільно з Міжнародною фінансовою корпорацією (ІТФ) та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) готують концесію контейнерного та універсального терміналів. Проект передбачає модернізацію інфраструктури та збільшення перевалки до 760 тис TEU і 5 млн т вантажів щорічно. Наразі концесійні проекти перебувають на фінальній стадії підготовки. В Одеському порту оголошено тендер на реконструкцію причалу №7 з очікуваною вартістю понад 539 млн грн. Проект передбачає збільшення довжини причалу, поглиблення акваторії, розширення конструктивної ширини та підвищення навантаження на складські майданчики. Завершення робіт заплановане до 31 грудня 2027 року. У Державному підприємстві «Одеський морський торговельний порт» оголошено тендер на капітальний ремонт причалу № 9 вартістю 61,4 млн грн. Причал експлуатується понад 60 років і має значні пошкодження конструкцій, які обмежують його використання. Капремонт дозволить відновити повноцінну роботу причалу. Завершення робіт очікується у II кварталі 2026 року. Проект «Аеротрансфер», запущений у березні 2024 року з метою організації швидкісного перевезення пасажирів з міста Одеса до аеропорту міста Кишинів, за період роботи забезпечив перевезення понад 4500 осіб. Упродовж 9 місяців 2025 року послугою скористалися 1545 пасажирів. Через постійну загрозу обстрілів, а також дію воєнного стану на території України, повітряний простір залишається закритим для польотів цивільної авіації, що суттєво обмежує пасажирські і вантажні перевезення повітряним транспортом. Беручи до уваги безпекові ризики та відсутність фінансування, заплановані проекти з відновлення міжнародного аеропорту «Ізмаїл» та реконструкція аеродромного комплексу «Одеса» – наразі перебувають у стані очікування.

Дорожньо-транспортне господарство:

Мережа автомобільних доріг загального користування в межах Одеської області складає 8 336,1 км, з них: державного значення – 2 809,6 км; місцевого значення – 5 526,5 км. У сфері дорожнього господарства реалізуються заходи з метою забезпечення утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення Одеської області в належному експлуатаційному стані відповідно до вимог нормативно-правових актів, норм, стандартів, розвитку мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення, сталого функціонування, створення умов для безперервного та безпечного руху транспорту на них. На виконання робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення у 2025 році станом на 01 жовтня 2025 року спрямовано 1 187 781,3 тис. грн.

Заплановано:

- збільшення пропускної спроможності автодороги М-15 «Одеса – Рені»,
- облаштування ділянки дороги Маяки-Удобне (середньострокова перспектива);
- початок робіт з будівництва дороги в обхід с. Паланка (середньострокова перспектива);

- нове будівництво мостового переходу через річку Дунай для забезпечення автомобільного сполучення між державами Україна, Румунія, Болгарія та Туреччина (Україна, с. Орлівка – Румунія, м. Ісакча);
- проведення робіт із запобігання руйнуванню дамби Хаджибейського лиману та проїжджої частини автомобільної дороги загальнодержавного значення М-05-01 в обхід м. Одеси;
- встановлення автономних систем освітлення пішохідних переходів та енергозабезпечення світлофорів.

Успішна реалізація проекту критично необхідна для зміцнення економічного потенціалу, підвищення безпеки та пропускну здатності головної логістичної артерії півдня України, що веде до кордону з Румунією.

Після початку широкомасштабного вторгнення росії на територію України Одеська область стала південним хабом для вирішення гуманітарних, економічних та політичних питань, для здійснення гуманітарного кризового реагування та ресурсною базою для території не тільки Одещини, а й інших регіонів країни. Велика кількість міжнародних гуманітарних місій та проектів, що працюють на Півдні України розміщують свої офіси саме на території нашого регіону.

На території області реалізується *Регіональна цільова програма енергоефективності Одеської області на 2024-2027 роки*. За перше півріччя 2025 року за рахунок бюджетів різних рівнів на суму майже 194 млн грн здійсненні енергозберігаючі та енергоефективні заходи, що спрямовані на підвищення теплотехнічних показників огорожувальних конструкцій, показників енергоефективності та енергозбереження всіх систем та конструктивних елементів будівель та житлових будинків.

Крім цього, в рамках Регіональної цільової програми енергоефективності Одеської області на 2024-2027 роки з метою зниження енергоємності виробництва теплової енергії та зменшення обсягів втрат енергоресурсів за перше півріччя 2025 року за рахунок бюджетів різних рівнів (майже 35 млн грн) профінансовані роботи з модернізації (реконструкції) систем теплопостачання (встановлення енергоефективного обладнання), технічне переоснащення та встановлення нових котлів на альтернативних видах палива.

Одеська область відноситься до найпроблемніших регіонів країни щодо *забезпеченості питним водопостачанням населених пунктів*. Водопостачання області здійснюється як з поверхневих так і з підземних джерел. Поверхневими джерелами, що придатні для господарсько-питного водопостачання, є річки Дністер, Дунай та озеро Ялпуг, які протікають вздовж західних кордонів області, отже вони віддалені від основних споживачів води. Підземними водними ресурсами область забезпечена недостатньо, розміщені вони вкрай нерівномірно, що є особливостями географічного розташування. Одним із ключових викликів є значний ступінь фізичного зносу мереж та споруд, оскільки багато об'єктів експлуатуються понад нормативний термін У 2025 році на реалізацію регіональної програми «Питна вода Одещини» на 2021-2025 роки (зі змінами) передбачено з обласного бюджету розвитку 9 770 тис. грн.

Соціальне забезпечення:

На 01 жовтня 2025 року в області обліковується 123,3 тис. одержувачів усіх видів державних соціальних допомог. В області діє обласна програма соціальної підтримки населення на 2024-2026 роки «Соціальний захист населення в Одеській області», якою передбачена підтримка малозабезпечених верств населення, якою охоплені різні категорії населення області. На 2025 рік по заходах Програми передбачено 16169,8 тис. грн.

На 01 жовтня 2025 року в Одеській області за даними Єдиного державного реєстру ветеранів зареєстровано 68 944 особи з них: 72029 учасників бойових дій; 7393 особи з інвалідністю внаслідок війни; 6543 члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни; 2651 член сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України; 5 осіб, які мають особливі заслуги

перед Батьківщиною; 4957 учасників війни. Обласною комплексною програмою реабілітації, інтеграції та соціального захисту Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих Одеської області на 2025 рік передбачено кошти за рахунок обласного бюджету в сумі 6 400,00 тис. грн. Окрема увага приділяється питанню лікування та реабілітації діючих військовослужбовців та звільнених з військової служби ветеранів. Протягом 9 місяців 2025 року в закладах охорони здоров'я проліковано 12 466 ветеранів війни, в тому числі на ліжках відновного лікування 2 603 особи.

Всього на обліку з 2014 року до 01 жовтня 2025 року перебувають 220 698 внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), у тому числі 49 400 дітей. З початку повномасштабного вторгнення до Одеської області перемістилося 180 336 осіб, з яких 41 226 дітей.

Державну допомогу сьогодні отримують понад 50 тисяч осіб. За інформацією районних державних (військових) адміністрацій в області налічується 836 вільних місць для проживання, у тому числі 267 в місцях компактного поселення (далі – МТП).

Одеська область одна з шести областей, яка посилює державні програми через місцеві. Обласною програмою передбачено компенсацію з обласного бюджету 3% відсоткової ставки учасникам державної програми доступного іпотечного кредитування «Оселя»: військовослужбовців Сил оборони та безпеки, працівникам ДСНС та правоохоронних органів. Наразі компенсацію отримали 421 учасник програми на загальну суму 21,84 млн грн.

Охорона здоров'я:

На 01.10.2024 загальна кількість закладів охорони здоров'я в Одеській області становить 150. Надають медичну допомогу 7 678 лікарів, 10 685 фізичних осіб середнього медичного персоналу, 6 488 молодшого медичного персоналу. Екстрену медичну допомогу в області надають 186 бригад екстреної медичної допомоги КНП «Одеський обласний центр екстреної медичної допомоги і медицини катастроф» Одеської обласної ради. Продовжується розвиток мережі медичних установ, що надають медичну допомогу пацієнтам з серцево-судинними та судинно-мозковими захворюваннями. В тому числі проведено підготовчі роботи та введено в дію апарат МРТ в КНП «Одеська обласна клінічна лікарня» ООР. За кошти обласного бюджету закуплено та встановлено сучасний ангиограф. В Дунайській філії закладу проведено ремонтні роботи та оснащення відділення реанімації для створення належних умов лікуванні пацієнтів, в тому числі інсультних хворих.

В Болградській міській лікарні проведено ремонт неврологічного відділення та проводиться його оснащення з метою відповідності умовам контрактування з Національною службою здоров'я України для надання медичної допомоги пацієнтам з судинно-мозковими захворюваннями.

Розпочата реалізація двох проектів із транскордонного співробітництва із Румунією, за результатами яких планується забезпечити КНП «Ізмаїльська міська центральна лікарня» Ізмаїльської міської ради сучасним медичним обладнанням.

Воєнний стан формує нові пріоритетні виклики в сфері охорони здоров'я, пов'язані, як з новими видами тілесних ушкоджень, появою мінно-вибухових травм, вогнепальних поранень та контузій, колосальним навантаження психологічного характеру в умовах гострого дефіциту кадрового потенціалу та збільшення потреб населення у психологічній підтримці, реабілітації та соціальному супроводі. У контексті медичної підтримки одним з пріоритетів протягом останніх двох років стала медична реабілітація.

Освіта

В області функціонує 800 закладів дошкільної освіти. Основою реалізації поставлених завдань в області є ключові цілі і завдання, визначені Стратегією реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.10.2023 №990-р.

Метою всіх вищезазначених напрямків та документів є визначення єдиної політики регіонального розвитку та реалізація пріоритетів, спрямованих на підвищення якості життя

населення, шляхом забезпечення сталого економічного зростання, модернізації та посилення конкурентоспроможності економіки області.

4. РОБОТА З ВИБОРЦЯМИ ТА ГРОМАДАМИ

Упродовж 2025 року робота з виборцями та громадами була системною, регулярною та орієнтованою на практичний результат. Пріоритетом залишався прямий контакт із людьми, оперативне реагування на запити мешканців, супровід звернень до відповідних органів влади та пошук рішень, які реально покращують якість життя громад.

Проведено 53 прийоми, у ході яких опрацьовано 397 звернення. Значна частина звернень стосувалася матеріальної підтримки громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах. За двома зверненнями підготовлено повний пакет документів, питання винесено на розгляд і підтримано під час сесійного засідання Одеської обласної ради; інші звернення цієї категорії вирішувалися на рівні округу через адресну допомогу, залучення партнерських можливостей та взаємодію з місцевими структурами соціального захисту. Окремий масив звернень стосувався освіти — від підтримки закладів, що потребують поліпшення матеріально-технічної бази, до питань безпечних умов навчання, підвезення учнів та збереження доступності освітніх послуг у громадах. Важливим напрямом залишалася екологія: звернення охоплювали питання стану водних об'єктів, потреби в моніторингу та запобіганні погіршенню екологічної ситуації, що безпосередньо впливає на здоров'я людей і стійкість територій. В аграрному блоці піднімалися проблеми, пов'язані з ресурсним забезпеченням, водокористуванням, наслідками погодних ризиків, а також необхідністю створення умов для стабільної роботи фермерських господарств як опори місцевої економіки. У медичній тематиці звернення стосувалися доступності первинної допомоги, забезпечення ліками та направленнями, організації обстежень і підтримки людей, яким необхідне лікування чи реабілітація, з фокусом на реальні потреби мешканців віддалених населених пунктів.

Реагування на проблеми громад у 2025 році здійснювалося за кількома ключовими напрямами. В інфраструктурі основний акцент робився на підтримці проектів і ініціатив, що забезпечують базову життєздатність територій: дороги й під'їзди, вуличне освітлення, питання водопостачання, об'єкти комунального господарства та інша критична інфраструктура, яка формує відчуття безпеки й нормального щоденного життя.

У сфері соціального захисту пріоритетом стала адресність допомоги та підтримка найбільш уразливих — родин військовослужбовців, людей похилого віку, осіб із інвалідністю, громадян у складних обставинах, для яких важливі швидкі рішення без зайвої бюрократії.

Земельні питання розглядалися з позиції законності та захисту інтересів громади: супровід звернень щодо оформлення прав, роз'яснення процедур, взаємодія з профільними службами, недопущення конфліктів навколо землекористування та забезпечення прозорості процесів на місцях. Напрямок «аграрні та водні ресурси» був одним із базових: підтримувалися звернення, пов'язані з водозабезпеченням, меліорацією, збереженням водних об'єктів, а також питаннями, від яких залежить виробничий цикл аграріїв і продовольча стійкість громад.

У блоці освіти, медицини та культури увага зосереджувалася на збереженні доступності послуг і розвитку людського капіталу: підтримка шкіл, медичних закладів, точкові рішення щодо потреб громад у фахівцях і ресурсах, а також сприяння культурним ініціативам, які зміцнюють локальну ідентичність і соціальну згуртованість.

5. ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ РЕГІОНУ

Упродовж 2025 року забезпечувала системне представництво інтересів Ізмаїльського району та Одещини загалом через взаємодію з Одеською обласною державною адміністрацією, центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, профільними асоціаціями та бізнес-об'єднаннями. Робота була зосереджена на посиленні економічної стійкості регіону, підтримці аграрного сектору, розвитку соціального діалогу, розширенні

доступу до фінансування для підприємців і сільгоспвиробників, а також на підвищенні готовності громад до природних ризиків і водних викликів.

Взаємодія з Одеською ОВА та центральними органами влади протягом звітнього року проявилася у підтримці та організації низки заходів, спрямованих на вироблення рішень для ключових галузей економіки області. 11 березня 2025 року за участі голови ОВА була організована обласна зустріч аграріїв — членів Всеукраїнської аграрної ради, що об'єднала представників галузі навколо порядку денного, критичного для регіону: стабільність виробництва, прогнозованість аграрної політики, захист інтересів виробників у воєнний період, відновлення і розвиток агропромислового потенціалу Одещини. Окремим напрямом співпраці з ОВА стало членство та участь у процесі формування та створення Регіональної ради підприємців Одеської області як платформи для консолідації бізнесу та влади, фіксації проблем підприємців і напрацювання управлінських рішень для покращення інвестиційного клімату та підтримки зайнятості. На національному рівні, 17 квітня відбулася робоча взаємодія у форматі зустрічі з Міністром аграрної політики та продовольства України Віталієм Ковалем, за результатами якої фокус було зосереджено на стратегічних викликах агросектору в умовах війни: доступ до фінансування, підтримка господарств на окупованих територіях, подальші параметри пільгового кредитування «5-7-9», логістичні бар'єри, потреби меліорації та водозабезпечення як фактори збереження виробництва й робочих місць на півдні. Окремим напрямом взаємодії з Одеською обласною військовою адміністрацією став блок роботи в межах Кластерної ради, утвореної відповідно до наказу ОВА від 02.02.2026 № 10А. Створення Кластерної ради є принципово важливим кроком для регіону, оскільки вона формує постійний майданчик для координації дій між обласною владою, бізнесом, наукою та профільними об'єднаннями. Такий формат дозволяє переходити від точкових рішень до системного планування розвитку економіки регіону, узгоджувати інфраструктурні, інвестиційні та інноваційні проекти, оперативно реагувати на виклики воєнного часу. Кластерна рада також створює інституційну основу для залучення державних і міжнародних програм підтримки, розвитку переробки та доданої вартості в регіоні, що на пряму посилює економічну стійкість Одещини.

Співпраця з органами місцевого самоврядування була спрямована на реагування на прикладні виклики громад і координацію рішень у сферах безпеки та життєзабезпечення. Наприклад, 18 грудня в Ізмаїлі прийнято участь у обласній нараді щодо запобігання надзвичайним ситуаціям природного характеру та забезпечення водою населення і сільгоспвиробників. Під час обговорень увагу зосереджено на готовності територій до сезонних ризиків, організації стабільного водопостачання, забезпеченні потреб агровиробників і мешканців, узгодженні дій місцевих служб та відповідальних структур.

Робота з профільними асоціаціями та бізнесом протягом 2025 року мала практичний і прикладний характер, орієнтований на економічний розвиток територій та підтримку підприємництва.

- **Взаємодія з Об'єднанням організацій роботодавців Одеської області** сприяла налагодженню комунікації між роботодавцями та владою, узгодженню пропозицій щодо збереження зайнятості, розвитку професійної підготовки кадрів, підвищення конкурентоспроможності робочої сили в регіоні через надання конкретних рекомендацій за результатами відповідних запитів та нарад.
- 25 березня в Одесі відбулася церемонія відкриття проекту Міжнародної організації праці «Підтримка створення робочих місць та розвитку соціального діалогу в Миколаївській та Одеській областях», що реалізується за фінансування Данського агентства з міжнародного розвитку (DANIDA), у межах якого було налагоджено партнерство та підписано меморандум із ГО «Десяте квітня» як головним імплементаційним партнером ініціативи. Участь у проєкті посилила інституційну

спроможність регіону у питаннях зайнятості, перекваліфікації та підтримки людей, які шукають роботу, через інструменти соціального діалогу та розвиток ринку праці.

- Окремий блок представництва інтересів регіону був пов'язаний із залученням фінансових інструментів для аграріїв. Протягом року проведено низку заходів за участю **Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві**, зокрема виїзні зустрічі у Подільську, Ізмаїлі, Одесі та Болграді. Робота була спрямована на роз'яснення механізмів доступу до кредитних ресурсів, підвищення фінансової грамотності фермерів, зменшення бар'єрів для малих і середніх виробників, підтримку інвестицій у виробництво й переробку.
- Співпраця з **Всеукраїнською аграрною радою** протягом 2025 року забезпечила сталий майданчик для комунікації аграріїв Одещини з національним рівнем ухвалення рішень і дозволила формувати узгоджену позицію щодо потреб південних територій. Окрім зустрічей в Одесі та Ізмаїлі, 16 червня на базі ТОВ «Золотий врожай» проведено робочу зустріч аграріїв Одещини за ініціативи ВАР, під час якої обговорено практичні рішення для розвитку агросектору в умовах воєнного часу та змін клімату, включно з темами водозабезпечення, стабільності виробництва, логістики та підтримки господарств. Робота в межах Всеукраїнської аграрної ради упродовж звітного періоду вибудовувалася на принципах командної взаємодії, професійної експертизи та спільної відповідальності за майбутнє аграрного сектору України та Одещини зокрема. Об'єднання зусиль аграріїв, експертів, науковців і представників регіонів дозволило формувати виважені національні ініціативи, спрямовані на захист інтересів виробників, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства та адаптацію галузі до викликів війни, кліматичних змін і євроінтеграційних процесів. Командна робота в рамках Всеукраїнської аграрної ради стала основою для розробки системних рішень, які мають практичний ефект для агросектору та сприяють його сталому розвитку на загальнодержавному рівні. А саме, **ПИТАННЯ, ЗА ЯКИМИ ПОДАНО ІНІЦІАТИВИ ТА ОТРИМАНО РІШЕННЯ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ:**

1. Одним із системних питань, що потребувало втручання на рівні державної політики, стало **оподаткування податком на додану вартість операцій з передачі майна до організацій водокористувачів**. На практиці така норма створювала додаткове фінансове навантаження, знижувала спроможність модернізувати інфраструктуру та стримувала розвиток зрошувальних систем, особливо у південних регіонах.

У процесі роботи з організаціями водокористувачів Одещини мною було зафіксовано проблему, коли під час передачі майна до організації водокористувачів виникав обов'язок сплати податку на додану вартість. Це фактично ускладнювало процес передачі об'єктів, збільшувало вартість створення та функціонування ОВК і негативно впливало на розвиток меліорації та аграрного виробництва.

Базуючись на офіційному зверненні до мене від ОВК «Вода життя», питання було винесено на національний рівень через фахові звернення, аналітичні обґрунтування та комунікацію з профільними органами державної влади. У результаті ініціативи **внесено зміни до законодавства**, якими скасовано оподаткування ПДВ при передачі майна до організацій водокористувачів. Прийняті правки поширюються на всі організації водокористувачів в Україні, зокрема на **72 ОВК по всій країні та 14 організацій водокористувачів в Одеській області**.

Ухвалені рішення має системний ефект для аграрного сектору та водогосподарської сфери. Воно зменшує фінансове навантаження спрощує процес передачі інфраструктурних об'єктів, створює передумови для розвитку зрошення, підвищення ефективності використання водних ресурсів і зміцнення продовольчої безпеки регіонів. Цей приклад демонструє, як послідовна робота на регіональному рівні та фахова аргументація здатні призводити до змін у державній політиці з реальним практичним результатом для громад і агровиробників по всій Україні.

2. Ще одним принциповим питанням, за яким ініційовано системні зміни, стала **методика розрахунку нормативної грошової оцінки (НГО)** земель сільськогосподарського призначення з урахуванням природно-кліматичних умов регіонів, зокрема коефіцієнта зволоження. Чинна модель НГО тривалий час не відображала реальну продуктивність земель у посушливих регіонах, що призводило до дисбалансу між рівнем оподаткування, фактичною врожайністю та природними обмеженнями.

Коефіцієнт зволоження є науково обґрунтованим показником співвідношення кількості атмосферних опадів до потенційного випаровування за певний період і визначає ступінь забезпеченості території вологою. Для Одеського степу, який класифікується як посушливий регіон із підвищеними ризиками дефіциту води, цей показник має вирішальне значення. Саме тут аграрне виробництво безпосередньо залежить від доступу до водних ресурсів, розвитку зрошення та впровадження стійких технологій вирощування.

З метою відновлення справедливого співвідношення між природними умовами, нормативною грошовою оцінкою земель і реальною врожайністю по регіонах мною, як експертом ВАР, було ініційовано пропозиції щодо застосування коефіцієнта зволоження при розрахунку НГО та визначенно податкове навантаження на один гектар сільськогосподарських угідь. Запропонований підхід дозволяє врахувати кліматичні ризики, зменшити диспропорції між регіонами з різними агрокліматичними умовами та створити більш збалансовану систему оподаткування землі.

У межах цієї роботи нами було розроблено відповідний законопроект, який передбачає внесення змін до методики розрахунку НГО з урахуванням коефіцієнта зволоження як одного з ключових параметрів. Реалізація запропонованих змін має системний ефект для аграрного сектору: вона знижує фіскальний тиск на виробників у посушливих регіонах, підвищує економічну доцільність інвестицій у зрошення та кліматично адаптовані технології, а також сприяє збереженню конкурентоспроможності аграріїв півдня України.

Ініціатива спрямована на формування більш справедливої, науково обґрунтованої та регіонально чутливої земельної політики, яка враховує реальні природні умови господарювання та працює на довгострокову продовольчу безпеку і стійкий розвиток аграрних територій.

3. Важливим результатом командної ініціативної роботи стало **врегулювання питання пересування сільськогосподарської техніки дорогами загального користування**, яке тривалий час створювало суттєві операційні та фінансові ризики для аграріїв, особливо в періоди посівної та збиральної кампаній.

До внесення змін діяла норма, за якою сільськогосподарська техніка шириною понад 2,6 метра підлягала обов'язковому отриманню спеціального дозволу на рух. Процедура оформлення такого дозволу тривала щонайменше 14 днів, що в умовах сезонних робіт фактично унеможливило його своєчасне отримання. За відсутність спецдозволу передбачалися значні штрафні санкції — від 8,5 до 34 тисяч гривень за кожну зупинку, що створювало додатковий тиск на аграрні підприємства та підвищувало ризики зриву технологічних процесів.

У результаті системної адвокації інтересів аграрного сектору та опрацювання проблеми на національному рівні нами було змінено підхід до регулювання руху сільськогосподарської техніки. Наразі техніка шириною до 3,5 метра може пересуватися без отримання спеціальних дозволів. Вимоги зведено до обов'язкового використання пробліскових маячків та організації супроводу власним транспортним засобом, що забезпечує безпеку дорожнього руху без надмірного адміністративного навантаження.

Прийняті зміни мають відчутний практичний ефект для аграріїв: скорочено бюрократичні процедури, знижено ризики фінансових втрат через штрафи, забезпечено оперативність виконання польових робіт у критично важливі строки. У ширшому вимірі це рішення сприяє підвищенню ефективності аграрного виробництва, збереженню врожаю та зміцненню

продовольчої безпеки, особливо для регіонів із великою площею сільськогосподарських угідь та значною віддаленістю між полями і господарськими базами.

4. Ще одним важливим напрямом ініціативної роботи стало **комплексне вдосконалення регулювання у сфері ліцензування зберігання та використання пального**, яке тривалий час залишалося одним із найбільш проблемних для аграрних виробників. Попередні норми законодавства були надмірно жорсткими, формальними та не враховували реальні умови сільськогосподарської діяльності, що створювало значні фінансові ризики та правову невизначеність для фермерів.

До внесення змін аграрії зобов'язані були зазначати у ліцензії обсяг і місцезнаходження всіх ємностей для зберігання пального місткістю понад 5 літрів, а будь-яка неточність у даних могла призвести до анулювання ліцензії та накладення штрафів. Окремою проблемою була вимога вказувати адресу зберігання пального, що в польових умовах часто є неможливим, адже земельні ділянки не мають поштової адреси. Також заборонялося заправлення техніки власним паливом у межах договорів підяду, що фактично блокувало нормальну організацію виробничих процесів.

Після змін, які ми ініціювали, підхід до ліцензування став більш гнучким і адаптованим до реалій аграрного виробництва. Для стаціонарних резервуарів зберігання пального передбачено зазначення лише їх місткості та місця розташування, а для нестационарних ємностей — достатньо вказати факт їх наявності або відсутності без детальної ідентифікації. Запроваджено можливість зазначення кадастрового номера земельної ділянки замість адреси, що відповідає практиці ведення польових робіт. Заправлення техніки власним паливом за договорами підяду законодавчо закріплено як операція, що не вважається оптовою торгівлею паливом.

Окремий блок змін стосувався відповідальності та штрафних санкцій. Раніше за зберігання пального для власних потреб без ліцензії передбачався штраф у розмірі 500 тисяч гривень за перше порушення, що було явно неспівмірним із фактичними ризиками такого зберігання. Також у міжсезонний період аграрії часто змішували зимове та літнє дизельне паливо для технологічних потреб, що за старими нормами трактувалося як виробництво пального без ліцензії та тягнуло за собою штрафи понад один мільйон гривень.

Після внесення змін санкції було суттєво переглянуто і приведено у відповідність до рівня ризиків. За перше порушення встановлено штраф у розмірі чотирьох мінімальних заробітних плат, за друге — восьми, за третє і наступні — вісімдесяти п'яти мінімальних заробітних плат. Крім того, на рівні закону закріплено норму, згідно з якою змішування зимового та літнього дизельного пального не вважається виробництвом пального.

Прийняті рішення мають системний ефект для аграрного сектору: знижено фіскальний і регуляторний тиск, усунуто ризики непропорційних штрафів, забезпечено правову визначеність і можливість безперервної роботи господарств у пікові періоди. У ширшому контексті ці зміни сприяють підвищенню ефективності аграрного виробництва, збереженню економічної стійкості фермерів і зміцненню продовольчої безпеки не лише Одещини, а й всієї країни.

5. Важливим кроком у реформуванні аграрного законодавства став **новий євроінтеграційний закон**, ухвалений Верховною Радою України у 2024 році, який докорінно змінив підходи до регулювання сфери захисту рослин. Закон спрямований на гармонізацію українського законодавства з правом Європейського Союзу, підвищення стандартів безпеки та прозорості обігу засобів захисту рослин, а також посилення державного контролю у цій сфері. Разом із тим, початкова редакція законопроекту містила суттєвий ризик для аграрного сектору, оскільки не передбачала процедури надання так званих «екстрених дозволів» на застосування незареєстрованих засобів захисту рослин. Відсутність такого механізму створювала загрозу для оперативного реагування на спалахи шкідників, хвороб або нетипові фітосанітарні ситуації, особливо в умовах зміни клімату, воєнного стану та обмеженого доступу до

зареєстрованих препаратів. При цьому в законодавстві Європейського Союзу інститут екстрених дозволів є стандартною практикою та використовується як інструмент захисту врожаю і продовольчої безпеки.

За ініціативи нашої команди Всеукраїнської аграрної ради та за результатами фахової адвокаційної роботи до закону були внесені зміни, які усунули зазначений дисбаланс. Прийнятими правками передбачено надання Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України повноважень, за зверненням Міністерства аграрної політики та продовольства України, видавати дозволи на ввезення та поводження з незареєстрованими засобами захисту рослин строком до 120 днів. Такий підхід відповідає європейській практиці та забезпечує баланс між вимогами безпеки, екологічного контролю та потребами аграрного виробництва.

Запроваджений механізм екстрених дозволів має системне значення для аграрного сектору. Він дозволяє оперативно реагувати на надзвичайні фітосанітарні загрози, мінімізувати ризики втрати врожаю, зберегти стабільність виробництва та продовольчу безпеку, водночас залишаючись у правовому полі та відповідності євроінтеграційним зобов'язанням України. Це рішення демонструє, що адаптація до європейських стандартів може і повинна враховувати реальні умови ведення сільського господарства та потреби національної економіки.

6. Ще одним принциповим кроком у захисті економічної стійкості аграрного сектору стало ухвалення **Закону України № 4340-IX від 27 березня 2025 року**, який запроваджує механізм тимчасового призупинення кредитного навантаження для підприємств, що зазнали втрат унаслідок збройної агресії російської федерації.

До внесення відповідних змін законодавство не передбачало жодних винятків для аграріїв і підприємств, виробничі потужності яких опинилися на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій. Навіть у випадках повної втрати майна, доступу до земель, техніки чи інфраструктури, такі суб'єкти господарювання залишалися з чинними кредитними зобов'язаннями, на які продовжували нараховуватися відсотки, штрафи та пеня. Це створювало критичну фінансову пастку, позбавляло бізнес можливості відновлення та фактично вело до банкрутства навіть життєздатні підприємства.

Прийнятий закон встановлює **заборону для банків на нарахування відсотків та стягнення заборгованості за кредитами** з підприємств, виробничі активи яких розміщені на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих територіях України, а також з пов'язаних із ними фізичних осіб-поручителів. Норма, яка була розроблена нашої командою, спрямована на збереження економічного потенціалу аграрного сектору, захист підприємців від фінансового колапсу та створення умов для майбутнього відновлення виробництва після деокупації або стабілізації безпекової ситуації.

7. Одним із найбільш резонансних і принципових напрямів адвокації інтересів аграріїв у 2025 році стала публічна та фахова позиція щодо так званого «**закону про експортні мита**» на сою та ріпак. 16 липня Верховна Рада України ухвалила поправки до законопроекту № 13157, якими запроваджено 10% мито на експорт цих культур. Формально рішення подавалося як фіскальний інструмент та стимул для розвитку внутрішньої переробки, однак за своєю суттю воно стало серйозним ударом по дрібних і середніх агровиробниках, насамперед у південних регіонах, зокрема на Одещині.

Для аграріїв Одещини, де ріпак і соя є важливими культурами сівозміни, нові мита означають не абстрактні макроекономічні зміни, а прямі втрати доходів. Більшість малих і середніх господарств не мають власних експортних каналів, логістичної інфраструктури чи можливостей сертифікації для прямих поставок на зовнішні ринки. Попри формальне звільнення від мита для тих, хто експортує самостійно, фактично фермери вимушені продавати продукцію через трейдерів. У результаті митне навантаження перекладається безпосередньо на виробника через зниження закупівельних цін, що вже відбулося ще до фактичного введення мит.

Моя публічна позиція з цього питання стала формою захисту прав аграріїв і голосом фермерських громад півдня України. Я послідовно наголошувала, що для посушливого регіону Одещини запровадження таких обмежень означає втрату ключових культур у сівозміні, зниження економічної стійкості господарств і демотивацію людей, які навіть в умовах війни продовжують працювати на землі, забезпечувати продовольчу безпеку та наповнення бюджетів. **В результаті мита запровадили на державному рівні для всіх окрім агровиробників власновирощеної продукції.** Таким чином аграрії виробники власної відповідної продукції отримали правовий захист у вигляді повернення гарантійний внесків при власному експорті.

8. Окремим стратегічним напрямом роботи стало сприяння реалізації інфраструктурного **проєкту з будівництва нової високовольтної лінії електропередач та паралельної автомобільної дороги в обхід території Республіки Молдова.** Проєкт має ключове значення для забезпечення енергетичної безпеки та відновлення стабільної логістики південних районів Одеської області в умовах воєнних ризиків і пошкодженої транспортної інфраструктури.

Основною метою проєкту є зменшення критичної залежності півдня Одещини від зовнішніх енергетичних маршрутів, зокрема від енергосистеми Молдови, а також мінімізація ризиків, пов'язаних із російськими атаками на об'єкти інфраструктури. Будівництво нової ЛЕП забезпечить стабільне електропостачання для громад півдня області, аграрних підприємств, переробної інфраструктури та соціальних об'єктів, що є базовою умовою економічної стійкості регіону.

Паралельно проєкт вирішує одну з найгостріших проблем логістики — відсутність надійного внутрішнього транспортного коридору до півдня області. Через пошкодження мостів у районі Затоки та Маяків, а також обмеження для великовантажного транспорту на контрольно-пропускних пунктах з Молдовою, перевезення вантажів і пасажирів супроводжуються багатогодинними заторами, додатковими витратами та ризиками зриву постачань. Нова дорога створює альтернативний маршрут, який дозволяє уникати проходження молдавських КПП, суттєво скорочує час у дорозі та підвищує прогнозованість логістичних процесів.

Маршрут нової ЛЕП і дороги прокладено через заплавні території Дністровського лиману з урахуванням екологічних обмежень і мінімізації впливу на довкілля. У порівнянні з іншими можливими варіантами, обраний шлях дозволяє зменшити екологічне навантаження, водночас забезпечивши стратегічні інтереси регіону в частині енергетики та транспорту.

Станом на поточний період будівельні роботи вже розпочато, а сам проєкт включено до стратегічних планів розвитку Одеської області. Його реалізація розглядається як довгострокова інвестиція в безпеку, економічну стабільність і інтеграцію півдня Одещини в єдиний внутрішній простір України. В умовах постійних атак на інфраструктуру та логістичних обмежень на кордоні цей проєкт набуває особливої актуальності, оскільки безпосередньо впливає на життєздатність громад, роботу аграрного сектору, експортний потенціал і щоденне життя мешканців регіону.

Початок робіт з будівництва дороги в обхід с. Паланка внесено до середньострокової перспективи реалізації проєктів програми соціально-економічного розвитку Одеської області.

9. Важливим стратегічним результатом роботи у 2025 році стало запровадження **державної програми підтримки вирощування бавовнику, яка передбачає пряму фінансову допомогу агровиробникам у розмірі 10 000 гривень на один гектар посівів.** Програма стала відповіддю на потребу диверсифікації аграрного виробництва в умовах кліматичних змін, дефіциту вологи та необхідності пошуку культур, адаптованих до посушливих регіонів півдня України.

Я приймала активну участь у розробці та реалізації програми, з урахуванням реальних виробничих умов Одеського степу. У процесі формування концепції програми мною було акцентовано увагу на економічній доцільності вирощування бавовнику, його потенціалі як

технічної культури, а також на необхідності державної підтримки на стартовому етапі, коли аграрії несуть підвищені ризики, пов'язані з упровадженням нової для України культури.

Запроваджена фінансова підтримка у розмірі 10 тис. грн на гектар стала ключовим стимулом для агровиробників півдня Одещини долучитися до пілотного етапу програми. Державна допомога частково компенсує витрати на насіння, агротехнологічні заходи, підготовку ґрунту та адаптацію технологій вирощування до місцевих умов, що робить бавовник економічно привабливішим для малих і середніх господарств.

У 2025 році в межах програми було реалізовано перші виробничі посіви бавовнику на півдні Одеської області. Ці площі стали практичною базою для апробації технологій, оцінки врожайності та формування рекомендацій для подальшого масштабування культури. Отриманий досвід має важливе значення для коригування державної політики підтримки, вдосконалення нормативної бази та підготовки аграріїв до розширення посівів у наступні роки.

Запровадження програми підтримки бавовництва та участь у її розробці заклали основу для формування **нового напрямку аграрної спеціалізації півдня Одещини**, що поєднує адаптацію до кліматичних змін, підвищення економічної стійкості господарств і розвиток стратегічно важливої технічної культури. У довгостроковій перспективі бавовник розглядається як елемент продовольчої та сировинної безпеки держави, а також як інструмент відновлення і розвитку аграрних територій у складних природно-кліматичних умовах.

Зазначені напрями роботи підкреслюють системний підхід до представництва інтересів регіону: фахова координація з владою, партнерства з бізнесом і профільними організаціями, підсилення фінансових можливостей аграріїв, розвиток соціального діалогу та управлінська увага до критичних для півдня тем — водних ресурсів, економічної стійкості, зайнятості та підтримки громад.

6. СОЦІАЛЬНА ТА ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ (в умовах війни)

Упродовж 2025 року діяльність у гуманітарному та безпековому напрямі була спрямована на системну підтримку сил оборони, внутрішньо переміщених осіб і соціально важливих установ через координацію зусиль, залучення ресурсів і об'єднання можливостей громад, бізнесу та профільних об'єднань.

Підтримка Збройних Сил України та територіальної оборони здійснювалася як через особисту відповідальність, так і через організацію колективних ініціатив. 26 лютого 2025 року в межах постійної взаємодії з військовими підрозділами було організовано передачу чергового транспортного засобу, що перебував у власному користуванні, для потреб ізмаїльських захисників на фронті. Такі рішення ухвалювалися з чітким розумінням оперативних потреб військових та важливості мобільності на передовій. 14 березня 2025 року за координаційної участі та в рамках ініціативи Всеукраїнської аграрної ради забезпечено передачу 24 автомобілів для підрозділів Десантно-штурмових військ. Робота в цьому напрямі включала взаємодію з аграріями, логістичний супровід, узгодження потреб військових частин і консолідацію ресурсів, що дозволило оперативно спрямувати техніку безпосередньо на фронт. Допомога внутрішньо переміщеним особам будувалася на принципах адресності та координації з органами місцевого самоврядування, соціальними службами й громадськими організаціями. Робота полягала у сприянні забезпеченню базових потреб, перенаправленні звернень до відповідних програм підтримки, залученні гуманітарних і соціальних ресурсів для людей, які вимушено залишили свої домівки та інтегруються в громади Одещини.

Участь у волонтерських ініціативах мала організаційний і стратегічний характер. Діяльність зосереджувалася на координації дій між волонтерськими спільнотами, аграрним бізнесом і місцевими громадами, формуванні запитів від військових та соціальних закладів, а також на забезпеченні сталості допомоги, а не разових рішень. Такий підхід дозволяв підсилювати

ефективність волонтерського руху та спрямовувати ресурси туди, де вони мають найбільший вплив.

Окремим напрямом у межах підтримки сил безпеки й оборони у 2025 році стало цільове спрямування бюджетних коштів на посилення матеріально-технічного забезпечення підрозділів охорони державного кордону. За результатами опрацювання офіційного звернення та з урахуванням дії воєнного стану, введеного відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, мною, як депутаткою Одеської обласної ради, ініційовано виділення коштів з обласного бюджету для потреб 17 прикордонного загону імені полковника Олександра Жуковського (військова частина 1474).

Рішення спрямоване на підвищення обороноздатності підрозділу, приведення технічного стану обладнання у відповідність до умов виконання бойових і службових завдань, а також на зміцнення інженерно-фортифікаційної інфраструктури. Передбачено фінансування закупівлі сучасних безпілотних літальних апаратів, засобів радіоелектронної боротьби, антенного обладнання, нагрудних відеореєстраторів і захищених планшетів для виконання оперативних завдань. Окрему увагу приділено забезпеченню підрозділу автономними системами обігріву, водонагрівальним обладнанням, елементами життєзабезпечення, а також оновленню матеріально-технічної бази приміщень.

Важливою складовою цього рішення стане забезпечення мобільності прикордонних підрозділів шляхом оновлення шин для автомобільної техніки різних типів, що безпосередньо впливає на здатність оперативно реагувати на загрози та виконувати завдання з охорони державного кордону. Загальна орієнтовна кошторисна вартість зазначеного комплексу заходів становить 5 мільйонів гривень. Але, враховуючи, що бюджетом Одеської області у період воєнного стану розпоряджається голова Одеської ОД(В)А, реалізація саме цього рішення напряму залежить від надання або ненадання відповідного розпорядження.

Спрямування бюджетних коштів у цьому напрямі має стати прикладом відповідального використання бюджетних можливостей області з фокусом на безпеку, обороноздатність та практичну підтримку підрозділів, які щоденно виконують завдання із захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України.

7. РОБОТА У ПРОФІЛЬНИХ НАПРЯМКАХ (ключові пріоритети)

Упродовж 2025 року моя депутатська діяльність була зосереджена на стратегічних напрямках, що мають визначальний вплив на стійкість, безпеку та розвиток Одещини. Робота у цих напрямках поєднувала аналітичний підхід, системну взаємодію з громадами, органами влади та професійними середовищами, а також орієнтацію на практичний результат і довгострокову перспективу.

Аграрна політика та продовольча безпека

Ключовою проблемою для південних територій залишається збереження виробничого потенціалу аграрного сектору в умовах війни, кліматичних ризиків, обмеженого доступу до фінансування та логістичних бар'єрів. Від стабільності аграрного виробництва напряму залежать зайнятість у громадах, наповнення місцевих бюджетів і продовольча безпека регіону. Депутатська діяльність у цьому напрямі була спрямована на постійний діалог з аграріями, участь у профільних зустрічах та робочих нарадах, адвокацію інтересів сільгоспвиробників на обласному й національному рівнях, а також підтримку рішень, що забезпечують доступ до фінансових інструментів і збереження виробництва. **Проміжними результатами** такої роботи стало посилення комунікації між аграрним середовищем і владою, включення проблем південних аграріїв до порядку денного центральних органів влади, розширення можливостей для кредитування та підтримки малих і середніх виробників. **Подальші кроки** зосереджуються на формуванні стабільної регіональної аграрної політики, підтримці програм зрощення, розвитку кооперації, переробки та зміцненні продовольчої стійкості громад.

Водні ресурси та зрошення

Однією з найбільш критичних проблем для Одещини залишається дефіцит водних ресурсів, зношеність інфраструктури зрошення та загрози деградації водних об'єктів. Від доступу до води залежить аграрне виробництво, екологічна безпека та базові умови життя населення. Дії у цьому напрямі включали системне підняття водних питань на сесіях і нарадах, участь у міжвідомчих обговореннях, ініціювання звернень до центральних органів влади, а також координацію з громадами щодо запобігання надзвичайним ситуаціям і забезпечення водопостачання. Як голова депутатської групи "АГРАРНА ОДЕЩИНА" будучи членом робочої групи з гідротехнічної меліорації при Мінекономіки надавала ряд ініціатив та приймала участь у просуванні всіх рішень міністерства щодо розвитку меліорації Одещини.

Проміжними результатами стали підвищення уваги до проблеми на обласному та державному рівнях, включення водних питань до програм розвитку, напрацювання рішень щодо моніторингу стану водних об'єктів і підтримки аграріїв у водокористуванні. **Подальша робота** передбачає розвиток систем зрошення, модернізацію інфраструктури, запровадження науково обґрунтованих підходів до управління водними ресурсами та посилення міжгромадської координації.

Екологія та кліматична адаптація

Південні регіони області дедалі гостріше відчувають наслідки кліматичних змін, деградації довкілля та накопичених екологічних проблем, що впливають на здоров'я людей і економічну діяльність. Депутатська робота була спрямована на привертання уваги до екологічних ризиків, підтримку екологічно виважених рішень, участь у формуванні порядку денного щодо охорони водних об'єктів, ґрунтів і природних екосистем. **Досягнутими результатами** стало підвищення публічної та інституційної уваги до екологічних проблем регіону, включення відповідних питань до обговорення на сесіях і робочих платформах, формування передумов для комплексних програм екологічного відновлення.

Подальші кроки полягають у розвитку кліматично орієнтованих підходів у регіональній політиці, підтримці екологічного моніторингу, залученні наукової експертизи та пошуку фінансування для природоохоронних заходів.

Регіональний економічний розвиток

Економічна стійкість громад в умовах війни потребує активної підтримки підприємництва, розвитку ринку праці та ефективної взаємодії між владою, бізнесом і громадським сектором. Дії у цьому напрямі включали участь у створенні та роботі регіональних платформ для діалогу з підприємцями, співпрацю з роботодавцями й профільними асоціаціями, залучення міжнародних проєктів і програм, спрямованих на створення робочих місць та розвиток соціального діалогу. **Проміжними результатами** стали розширення можливостей для підтримки бізнесу, посилення координації між стейкхолдерами, залучення міжнародної технічної допомоги та формування умов для відновлення економічної активності на місцях. **Подальші кроки** зосереджуються на розвитку підприємницьких ініціатив у громадах, підтримці зайнятості, залученні інвестицій і формуванні довгострокових програм економічного розвитку Одещини.

Зазначені напрями роботи формують цілісну стратегію депутатської діяльності, орієнтовану на стійкість регіону, безпеку людей і розвиток громад із прицілом на майбутнє.

8. ПУБЛІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА КОМУНІКАЦІЯ

Упродовж 2025 року моя публічна діяльність була спрямована на формування відкритого професійного діалогу між владою, науковою спільнотою, бізнесом, аграріями та міжнародними партнерами. Участь у форумах, конференціях, круглих столах і навчальних заходах стала інструментом представлення інтересів Одещини, поширення практичної експертизи та залучення сучасних знань і інновацій до регіонального розвитку.

Значна частина публічної роботи була зосереджена на науково-практичному супроводі аграрного сектору. Упродовж року я брала активну участь у міжнародних і всеукраїнських наукових заходах на базі Одеського національного економічного університету, Одеського державного аграрного університету, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, де обговорювалися питання макро- та мезоекономіки, біоадаптаційних технологій, здоров'я ґрунтів, ролі технічних культур у змінному кліматі, розвитку науки й освіти. Ці майданчики стали основою для поєднання академічних досліджень із потребами реального сектору економіки.

Окремий напрям публічної діяльності охоплював участь у великих галузевих форумах і бізнес-подіях. У травні Одеса стала центром аграрної дискусії під час Agro Food Summit 2025, де я виступила з фаховою аналітикою щодо динаміки світових і внутрішніх цін на пшеницю, звернувши увагу на вплив воєнної економіки, логістичних змін і зовнішніх ринків на формування ціни українського зерна. Впродовж року також відбулися II Міжнародний Бессарабський економічний форум у Болграді, форум AGRO Finance 2025 у Києві, практичний форум «Export Cluster Lab» за участі Одеської регіональної торгово-промислової палати та ПАТ «МТБ БАНК», бізнес-зустріч «Made in Ukraine — Made for Japan», присвячена розширенню економічних зв'язків із японськими партнерами.

Важливе місце у публічній діяльності посідала міжнародна співпраця та обмін практичним досвідом. У лютому 2025 року відбулося відвідування аграрного університету PEDAGOGIUM Higher School of Social Sciences in Warsaw та зустріч із керівництвом японської компанії КАКУІСНІ за участі українських фермерів. З 7 по 17 лютого здійснено навчальну поїздку до штату Каліфорнія (США), організовану ФАО та ЄБРР для представників організацій водокористувачів і фермерів, з метою ознайомлення з практиками управління водними ресурсами аграрного сектору та участі у всесвітній виставці World Ag Expo. Такі заходи дозволили інтегрувати міжнародний досвід у регіональні підходи до зрошення, управління водою та сталого землеробства.

Протягом року я брала участь у галузевих подіях на рівні громад, зокрема у Днях поля в Авангардській громаді та в межах діяльності організацій водокористувачів, семінарі-конференції до World Agriculture Day у Болградському районі, а також у заходах, присвячених розвитку професійної освіти в умовах війни та відновлення. Значну увагу приділено участі у стратегічних сесіях і засіданнях аналітичних груп з формування регіональних кластерних програм, що закладають основу для довгострокового економічного розвитку області.

Системна публічна присутність у професійних і наукових колах, активна комунікація з бізнесом, міжнародними партнерами та громадами забезпечили сталі канали обміну інформацією, посилили експертну складову депутатської діяльності та сприяли формуванню сучасного бачення розвитку аграрного сектору, економіки та людського капіталу Одещини.

Наукова та експертно-аналітична діяльність

У 2025 році моя наукова робота була спрямована на поєднання прикладних досліджень із практичними викликами аграрного сектору, екології та сталого розвитку південних регіонів України. Експертна участь у науковому середовищі стала важливим інструментом формування обґрунтованих рішень у сфері аграрної політики, біобезпеки, адаптації до кліматичних змін і розвитку інноваційних культур.

Протягом звітного року опубліковано **3 наукові статті у фахових та зарубіжних виданнях**, що відображають результати досліджень у сфері агроєкології, тваринництва та інноваційних підходів до сільськогосподарського виробництва. Активна участь у науковому дискурсі підтверджується також участю у **12 науково-практичних конференціях**, за результатами яких опубліковано **12 тез доповідей**, що засвідчує системну роботу з апробації результатів досліджень у професійному середовищі.

Окремим напрямом стала **участь у підготовці колективної монографії**, що підкреслює інтеграцію наукових напрацювань у більш широкий міждисциплінарний контекст та їхню значущість для розвитку науки і практики.

У межах **II Міжнародної науково-практичної конференції** (Хлібодарське, 24–25 вересня 2025 року) представлено доповідь на тему «*Організаційно-правові засади оцінки ризиків впливу чужорідних інвазійних видів на біорізноманіття України*». За результатами участі опубліковано тези доповіді у збірнику матеріалів конференції на сторінках 119–122, а також отримано **сертифікат із 0,4 кредиту ЄКТС**, що підтверджує відповідність участі європейським стандартам академічної мобільності та безперервного професійного розвитку.

У рамках **V Міжнародної науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників та молодих науковців** (Одеса, 02–03 жовтня 2025 року) презентовано доповідь «*Продуктивні та адаптаційні якості помісних АССАФ цигайських вівцематок в умовах степової зони України*». Матеріали доповіді опубліковано у збірнику конференції на сторінках 93–95, що відображає прикладний характер дослідження та його значення для розвитку тваринництва в посушливих регіонах.

Під час **Міжнародної науково-практичної конференції** (Одеса, 15 листопада 2025 року) представлено доповідь «*Одеський досвід як драйвер інновацій: практичний кейс вирощування бавовнику*». За результатами участі опубліковано тези у збірнику матеріалів конференції на сторінках 64–66, а також отримано **сертифікат із 0,4 кредиту ЄКТС**. Дослідження узагальнило практичний досвід пілотного впровадження бавовництва в умовах кліматичних змін і стало науковим підґрунтям для подальшого розвитку цього напрямку.

Загалом наукова діяльність у 2025 році має прикладний і міждисциплінарний характер, поєднуючи аграрну економіку, екологію, біобезпеку та інноваційні підходи до виробництва. Отримані результати використовуються як експертна база для формування управлінських рішень, розробки програм підтримки аграрного сектору та адаптації регіональної політики до сучасних викликів.

9. ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ (соцмережі, публікації, коментарі)

Упродовж 2025 року діяльність супроводжувалася системною та професійно організованою інформаційною роботою, спрямованою на забезпечення відкритості, доступності інформації та постійного зворотного зв'язку з громадянами. Комунікаційна стратегія будувалася на поєднанні кількох публічних майданчиків, що дозволило охопити різні цільові аудиторії та забезпечити регулярне інформування про депутатську діяльність, роботу в обласній раді, актуальні події аграрного сектору й регіонального розвитку.

Ключовими комунікаційними платформами стали:

офіційна депутатська сторінка у соціальній мережі Facebook

<https://www.facebook.com/allastoyanovaizm/>

профільна сторінка «Аграрна Одещина» у Facebook

<https://www.facebook.com/agrarnaodesschina>

інформаційний ресурс «Агроперемога»

<https://agropereмога.com.ua/>

власна публічна робоча група Viber АГРАРІЇ ОДЕЩИНИ, яка налічує більше 2 тисяч керівників агропідприємств Одеської області

<https://invite.viber.com/?g2=AQB54s1CaIbViU7s5CLJVmIXs6HkQgYhleu4mCrUhOE2U1ajFRB>

[KqpCxOJGOBOKm](https://invite.viber.com/?g2=AQB54s1CaIbViU7s5CLJVmIXs6HkQgYhleu4mCrUhOE2U1ajFRB)

Через ці канали системно публікувалися матеріали про перебіг сесій і комісій, ухвалені рішення, зустрічі з громадами, профільні заходи, аналітичні огляди, коментарі щодо актуальних викликів аграрної політики, економіки та безпеки регіону. Такий підхід дозволив поєднати політичну комунікацію з експертною та галузевою аналітикою, забезпечивши цілісне інформаційне поле.

Згідно зі зведеною статистикою всіх зазначених ресурсів, сукупне інформаційне охоплення за 2025 рік склало **3 764 338 контактів** станом на 29 грудня 2025 року, що свідчить про високий рівень зацікавленості аудиторії та ефективність обраної моделі комунікації. Географічна структура охоплення демонструє міжнародний і національний вимір інформаційної присутності: **72% аудиторії припадає на Україну**, по **6% — на Болгарію та Сполучені Штати Америки**, **5% — на Румунію**, **3% — на Польщу**, ще **14% — на інші країни**. Така географія відображає інтерес до тем аграрного розвитку та регіональної політики Одещини з боку міжнародної спільноти та української діаспори.

На національному рівні інформаційне охоплення концентрується переважно в межах Одеської області, яка становить **77% аудиторії**, що підтверджує релевантність контенту для жителів регіону. **11% припадає на місто Київ**, ще **12% — на інші регіони України**, що свідчить про вихід тематики за межі області та її присутність у загальнонаціональному інформаційному просторі. На регіональному рівні найбільша активність зафіксована в громадах Ізмаїльського, Болградського та Білгород-Дністровського районів – 41%, інші громади Одеської області – 33%. Місто Одеса - 26%, що відображає фокус комунікації на півдні області та на виборчому окрузі.

Аналітичні показники підтверджують, що інформаційна робота у 2025 році була спрямована на побудову стійкого каналу комунікації між мною, як депутатом, громадами та професійними середовищами. Регулярність публікацій, тематична структурованість контенту та поєднання оперативних повідомлень з аналітичними матеріалами дозволили сформувати довіру аудиторії та забезпечити прозорість депутатської діяльності в інтересах мешканців Одещини.

10. ПЛАНИ ТА ПРІОРИТЕТИ НА 2026 РІК

Повноваження депутатів місцевих рад в Україні продовжено автоматично і триватимуть далі у 2026 році та пізніше, оскільки чергові місцеві вибори, які мали відбутися у 2025 році, не були призначені через дію воєнного стану, а місцеві органи влади продовжують працювати до складання присяги новообраними радами, що забезпечує легітимність нашої роботи під час війни.

Планування діяльності на 2026 рік ґрунтується на аналізі викликів, з якими Одещина увійшла у новий бюджетний і управлінський цикл, а також на результатах постійного діалогу з громадами, аграрним середовищем, бізнесом і професійними спільнотами. Пріоритети визначені з урахуванням безпекової ситуації, економічної стійкості регіону, кліматичних ризиків і потреб людей, які проживають та працюють на півдні області.

Ключовими завданнями на 2026 рік залишаються посилення обороноздатності та підтримка сил безпеки й оборони в межах повноважень обласної ради, забезпечення стабільності аграрного виробництва як основи продовольчої безпеки регіону, збереження та розвиток водних ресурсів, а також підтримка соціальної сфери й базових послуг у громадах. Особливу увагу планується приділяти бюджетним рішенням, які мають довгостроковий ефект і формують фінансову спроможність територій.

Заплановані ініціативи на 2026 рік зосереджуються на розвитку інфраструктури зрошення та управління водними ресурсами, підтримці аграріїв через доступ до фінансових інструментів і програм державної та міжнародної допомоги, участі у формуванні регіональних програм економічного розвитку та зайнятості. Передбачається продовження роботи з профільними асоціаціями, міжнародними партнерами та науковими установами з метою впровадження інноваційних і кліматично адаптованих рішень у сільському господарстві, екології та управлінні територіями.

Серед проблем, що потребують системного вирішення, визначено дефіцит і якість водних ресурсів, зношеність інженерної та меліоративної інфраструктури, наслідки кліматичних змін для аграрного сектору, нерівномірний доступ громад до фінансових і людських ресурсів, а також потребу у комплексних підходах до екологічної безпеки. Вирішення цих питань можливе виключно через узгоджені дії обласної влади, громад, державних інституцій і партнерів, із чітким плануванням, відповідальністю та контролем за виконанням рішень.

Реалізація пріоритетів 2026 року передбачає активну співпрацю з територіальними громадами, професійними середовищами, аграрним бізнесом, освітніми й науковими установами, громадськими організаціями. Відкритий діалог, обмін даними та спільне напрацювання рішень розглядаються як основа для досягнення стійкого розвитку регіону. Запрошення до співпраці адресоване всім, хто готовий працювати заради безпеки, економічного зростання та майбутнього Одещини, спираючись на відповідальність, професійність і повагу до людей.

Звіт за підсумками року — усвідомлення відповідальності перед людьми, які довірили мені право представляти їхні інтереси у складний для країни час. Кожне рішення, кожне голосування, кожна ініціатива мають реальний вплив на життя громад, на стійкість регіону та на здатність Одещини вистояти й розвиватися попри виклики війни, економічного тиску та кліматичних змін.

Період, у якому доводиться працювати, є одним із найважчих за часи незалежності України. Він вимагає виваженості, професійності та чесності перед собою й людьми. У таких умовах особливого значення набуває відповідальне управління ресурсами, підтримка тих, хто тримає оборону держави, збереження економічного потенціалу та турбота про кожену громаду без винятку.

Відкритість до діалогу залишається базовим принципом моєї депутатської роботи. Постійний контакт із громадами, фаховими середовищами, бізнесом, науковцями та громадськими організаціями дозволяє бачити реальні потреби, чути різні позиції й формувати рішення, що мають практичну цінність. Довіра між владою та людьми починається з чесної розмови й готовності брати на себе відповідальність за її результати. Подальша робота мною розглядається як спільний шлях — шлях єдності, взаємопідтримки та відповідальних рішень заради Одещини та України. Лише разом, об'єднавши досвід, знання й зусилля, можливо забезпечити стійкість регіону, зберегти людський потенціал і закласти фундамент для мирного розвитку та гідного майбутнього нашої держави.

